

Zigzagzig

Laszlo Alexandru

Individul poate fi cunoscut mai ales în circumstanțe dificile. Banalitatea cotidiană ne imprimă tuturor același tip de reacții, perfect comune și previzibile. Abia provocarea unui moment-limită ne obligă la opțiuni tranșante (e laie ori bălaie?), ne impune să ne dez-văluim. Când situația tensională se regăsește în presa literară, iar cei puși să soluționeze o împrejurare delicată sînt scriitorii, evenimentul merită examinat cu atenție.

Cartea de memorii a lui Adrian Marino, incomodă, agresivă, pe alocuri sarcastică la adresa ierarhiilor culturale înțepenite, a mentalităților provinciale, a fost amplu comentată. Unele reviste i-au consacrat chiar entuziaste numere speciale.

Dar, în mijlocul interpretărilor surescitate, s-a prăvălit serialul din *Evenimentul zilei*. Jurnalista Mirela Corlățan îl acuza pe autor, după studierea dosarului său de la CNSAS, că a fost un informator zelos al Securității. Firește că suspiciunile stîrnite în rîndul publicului au fost numeroase: *cui prodest?*, de ce tocmai acum? cine a izbit din umbră? etc. Nu e mai puțin adevărat că elanul justițiar postum al lui Marino s-a dezumflat cu o singură înțepătură de ac, bine plasată.

Aruncîndu-se în derizoriu statura etică a condeierului, îi erau decedibilizate ieremiadele.

À trompeur, trompeur et demi. Riposta săptămînalului *Observator cultural* (nr. 523/mai 2010) merită fără ezitări epitetul de "antologică". Redactorul-șef adjunct Ovidiu Șimonca a sunat goarna spre cei care, în săptămînile precedente, apucaseră să-l elogieze pe Marino și i-a întreat dacă, în noile circumstanțe, și-au schimbat cumva părerile. Viclenia psihologică era savuroasă și complexă. Care scriitor (persoană cu pondere, mă-nțelegi) ar admite de bună voie, în fața publicului, că s-a înșelat și dorește să își modifice judecățile, în virtutea recentelor fapte scoase la lumină? Care publicist s-ar hazarda să se pronunțe împotriva curentului promovat de revista-gazdă? Care intelectual n-ar fi gîdilat de gîndul de-a contrabalansa, alături de companionii săi, prin avalanșa estimărilor unilaterale, vocea incomodă a celui care a examinat arhive (semi)secrete?

Liviu Antonesei e convins că toate criticile formulate de paginile memorialistice ale lui Adrian Marino rămîn nealterate de eventualul său statut de informator al poliției politice comuniste (*"Pe scurt, acestea rămîn valabile în esența lor și dacă Marino a colaborat cu Secu, și dacă n-a colaborat"*). Certitudinea gazetarului ieșean e demnă de invidiat. Nu și strategia lui - cam transparentă - de-a recalibra mizele discuției, prin includerea unor false exagerări, însoțite de ferme dezmințiri: *"Ce nu cred eu? Nu cred că un om închis 14 ani a devenit comunist și fan al Securității"*. Numai că nimeni n-a contestat cei 14 ani de detenție politică ai lui Marino. Acuzele se refereau la eventuala sa înregimentare din anul 1969, după liberarea din închisoare, pentru a achita prețul reabilitării, al publicării și al circulației internaționale. Nimeni nu i-a reproșat lui Marino gîndirea comunistă sau entuziasmul aservirii. În discuție era, pur și simplu, calitatea morală a opțiunii sale, nu intensitatea malpraxisului.

E ca și cînd cineva mi-ar cere părerea: "Tu ce crezi, lui Liviu Antonesei îi șade bine cu barbă?". Iar eu, de colo: "Avînd în vedere că e un om de ispravă și un harnic publicist, eu nu cred că Liviu Antonesei își detestă bărbierul". Ce-am fost întrebat - și ce răspuns am dat?

Șerban Axinte, în ce-l privește, mărturisește că

nu se simte în stare să aprecieze o situație atît de dificilă cum e cea pusă în discuție: *"ce m-ar fi recomandat pe mine (sau pe oricare alt intelectual din generația mea) ca să mă pot erija în instanță morală și să judec superior și suficient o problemă atît de controversată, de sensibilă și de complexă cum este posibilă colaborare a lui Adrian Marino cu Securitatea"*. Cu toată incapacitatea sa de procedură, analistul umple totuși aliniate întregi cu sfielile și ezitățile sale feciorelnice de judecată. Pe cît e de nesigur în premise, pe-atît e de peremptoriu în concluzii: *"Nu am ce retracta sau reinterpretă"*. O fi adeptul unei noi situații de comunicare: eu cînd mă-ntreb dacă să fluier, nu fluier, ca să nu greșesc, dar mișc din urechi pînă se face un vînt de șuieră.

Paul Cernat optează pentru alte strategii, aruncînd dezvăluirile stingheritoare din presă în zona derizoriului perimat, deja arhi-comentat: *"Nu sînt atît de naiv ca să mă mir de «revelațiile» Mirelei Corlățean din Evenimentul zilei. Sînt lucruri care se știau de mult, din folclorul lumii literare, din memorialistica și diaristica epocii. Nu cred că a mirat pe nimeni din lumea culturală ce a apărut despre «turnătorul Someșan» sau, mult mai înainte, despre C. Noica, Ion Caraion, Valeriu Anania sau Ștefan Aug. Doinaș. Am scris eu însumi despre «ambasadorii itineranți» ai regimului național-comunist, folosiți de Securitatea care le vămua ieșirile în afară"*.

Diferența este că informațiile apărute, în legătură cu serviciile prestate de Adrian Marino în folosul Securității, constituiau o reală premieră publicistică, prin detaliile precise și tulburătoare, documentate direct de la sursă. Încercarea de-a le banaliza, opunîndu-le unor aluzii ezoterice, exprimate anterior din vîrfurile buzelor, echivalează cu o scurtă manipulare din partea criticului literar.

De altminteri, Paul Cernat e și cel mai productiv, dintre toți semnatarii, în lansarea de fumigene circumstanțiale, pentru a distra atenția publicului de la colaboraționismul frapant: 1) înainte de-a fi devenit turnător, scriitorul a avut multe de suferit (*"E adevărat, Marino și alții au fost niște instrumente ale Securității, însă după ce au fost victime ale ei"*); 2) nu stăpînim ansamblul detaliilor pe tema discutată (*"sîntem încă foarte departe de a avea informații suficiente despre totalitatea colaboratorilor Securității din lumea culturală"*); 3) teoria conspirației (*"Marii vinovați și marii păpușari sînt în umbră, acoperiți, și își rîd de noi"*); 4) e o situație complexă, mult deasupra capacităților noastre de pricepere (*"Chestiunea colaboraționismului intelectual autohton e, oricum, mult prea complicată, ca și aceea a angajărilor totalitare, de extremă dreaptă sau comuniste"*); 5) opera culturală e totuși în măsură să atenuze slăbiciunile omenești (*"discernămînt înseamnă să nu amesteci planurile. Adică să nu speculezi păcatele moral-politice ale oamenilor pentru delegitimarea unor opere valabile"*); 6) nici acuzatorii înșiși n-ar fi fost mai buni, în situații similare (*"cum s-ar fi comportat oare procurorii morali din oficiu și vitejii de după război dacă s-ar fi aflat în circumstanțele lui Adrian Marino?"*); 7) deconspirarea colaboraționistilor e făcută aleator și ascunde avantaje de culise (*"demascările selective, cu țîrîta, orientate în funcție de interese strategice, vendete ideologice sau personale și conjuncturi politice dubioase, sînt contraproductive și nu fac decît să dezorienteze"*).

Ce argumentație densă, profundă, subtilă și

tendențioasă are Paul Cernat!

Daniel Cristea-Enache e mai expeditiv și succint în partizanatul său, pe care ni-l dezvăluie încă din titlu: *Nu pot să-l judec*. Iată un critic care nu poate să judece. Mai urmează să cunoaștem un croitor care nu poate să croiască, un bucătar care nu poate să gătească și un șofer care nu poate să sofeze. Cum se explică autoamputarea principalei obligații profesionale? *“O analiză critică este cu totul altceva decât o investigație jurnalistică. Avem a discuta cărțile unui autor, opera lui, nu compromisurile omenești pe care le-a făcut.”* Acest principiu a reprezentat concepția de căpătii a criticii literare românești de pînă la 1989. În practică, ea a permis reelaborarea cunoscutei doctrine culturale pașoptiste: *“Mîncăți, băieți, mîncăți orice, că noi vă proclamăm geniali și nu vă mai caută nimeni între dinți”*. E nevoie de multă naivitate pentru a crede că, în condițiile actuale, de libertate a cuvîntului, refugiul sublim în turnul de fildeș al esteticii mai poate bloca analiza compromisurilor etice, de la temelia edificiului.

Iar abordarea lui Daniel Cristea-Enache nu e doar desuetă, ci și parțializantă. Spre exemplu, e suficient să amintim violențele verbale ale lui Adrian Marino la adresa unor Paul Goma, N. Steinhardt sau I. D. Sîrbu. Dacă recurgem la grila exclusiv culturală (fluturată și azi cu încăpăținare de Cristea-Enache), punem tensiunile respective doar pe seama unor diferențe ideologice dintre Marino și ceilalți. Dacă aruncăm însă o privire în culisele etice frămîntate, putem recunoaște situația fostului pușcăriaș politic care, după liberare, a acceptat compromisul colaborării cu regimul detestabil (Marino), iar acum își revarsă ura asupra foștilor pușcăriași politici care, după liberare, nu și-au traficat conștiința (Goma, Steinhardt, Sîrbu). Dubla grilă, etică-estetică, ne oferă o perspectivă mai amplă de judecată, o înțelegere mai precisă a fenomenelor.

Adina Dinițoiu, cînd îi arată cineva soarele cu degetul, preferă să admire calitatea ojei de pe unghie. Prin urmare își găsește de lucru nu cu Adrian Marino și colaboraționismele acestuia, ci cu jurnalista Mirela Corlățan și *“tendenziozitatea articolului respectiv, publicat «la timp»”*. Așa e, dar nu despre asta era vorba. Altminteri, *“cît privește conduita morală în comunism, subiectul e delicat și plin de nuanțe”* – iar cu asta am epuizat toate părerile Adinei Dinițoiu.

Cezar Gheorghe sare din baie și ne urlă că *“opera unui intelectual trebuie separată de conduita sa morală”*. Pentru a fi și mai aspru în amoralismul său pedestru, el ne asigură că vorbește în numele *“unei generații care s-a format după Revoluție, la sfîrșitul anilor ‘90 și începutul anilor 2000”*. Tristă generație, cu asemenea purtător de cuvinte...

Marius Ghilezan ne povestește foarte senin că toată lumea a turnat la Securitate, mai mult sau mai puțin (*“cîți dintre intelectualii publici de acum pot jura cu mîna pe Biblie că nu au fost colaboratori ai poliției politice?”*). Așa că, poftim!, prinde dacă poți pisica neagră, pe-o stradă întunecată, noaptea, după ce s-a luat curentul. Pentru a ne convinge că păcatul delațiunii securiste era chiar o banalitate, condeiul mai sfîrtecă o halcă de sinceritate de pe spinare și ne face o confidență, *“pentru prima oară în public”*: propriul său tată, medic de fotbaliști, trebuia să ciripească la organe, pentru a se deplasa cu echipa în străinătate. Asta am înțeles-o, dar ce legătură are cu Adrian Marino? A jucat și el fotbal?

Bedros Horasangian ne vinde aceeași poveste cu pisica neagră, însă costumînd-o în veșmintele interogației filosofice: *“Cîți dintre noi au avut tăria să renunțe la funcții și cariere ca să*

Petru Ciobănică

Trecere I (detaliu)

ocoloască înregimentarea în PCR, fără de care nu se putea face mai nimic? Cîți dintre noi au refuzat orice compromis precum și colaborarea cu «organele» și «structurile» vechiului regim comunist? Cîți dintre noi pot spune, cu mîna pe inimă, că sînt cu sufletul curat și cu conștiința împăcată? Psihologia omului asudat care, oriîncotro se răsuște, simte că toate-i put.

Antonio Patraș dă un brînci scurt la percepția realității. El răstoarnă ordinea de gravitație și priorități a faptelor: *“Pe mine unul mă surprinde neplăcut mai puțin faptul că Adrian Marino ar fi fost colaborator al Securității (...), cît maniera în care CNSAS-ul a înțeles să-și facă treaba, dînd la gazetă dosarul...”* etc. Pe mine unul mă surprinde neplăcut faptul că analistul înțelege să blameze nu colaborarea lui Marino cu Securitatea, ci felul, forma și circumstanțele în care colaborarea cu pricina a fost dezvăluită.

Ovidiu Pecican, în calitate de istoric, ne amintește importanța delațiunilor din trecut pentru cunoașterea realităților locale, așa cum au fost ele restabilite în lucrări ale lui Emmanuel Le Roy Ladurie sau Carlo Ginzburg. Are dreptate. Probabil că, după condamnarea servituților morale incluse în turnătorile lui Marino, vom trece cîndva și la descoperirea virtuților lor documentare. Dar ordinea cronologică a judecăților noastre aceasta va trebui să fie. Analiza rece a istoricului poate surveni doar la cîțiva ani după notația indignată a gazetarului. Decantarea morală a faptelor realității trebuie să preceadă arhivarea lor epistemologică.

Bogdan-Alexandru Stănescu optează pentru argumente din zona latrinară: *“Sub condamnarea plină de intransigență a unui ziar care mai nou încapă în prohab, se ascunde foarte multă prostie, un noian de ideologie deloc mascată, plus doza obișnuită de influențe din partea Senatorilor Evz”*. Considerațiile de asemenea calibru nu merită replică.

Ovidiu Șimonca mimează convingător neghibia, atunci cînd lansează retoric un șir de exagerări prăpăstioase, pentru a distorsiona percepția cititorilor săi: *“îmi pun cîteva întrebări: a bătut-o Marino pe Monica Lovinescu în fața casei sale în 1977? A fost Marino la originea atentatului terorist împotriva Europei Libere, inițiat de Carlos în 1981? A pregătit sau a organizat Marino bătaia încasată de Emil Georgescu? L-a iradiat Marino pe Vlad Georgescu, grăbindu-i moartea? A desenat Marino – cum a făcut, cu mîna lui, Constantin Bălăceanu-Stolnici –, planul casei lui Vlad Georgescu?”*. De parcă asemenea gesturi, de extremă violență securistă, nu tot prin activitatea prealabilă a culegerii de informații s-ar fi pregătit!

Ciprian Șiulea bagatelizează fără multe ezitări

revelațiile incomode: *“Pentru mine, dezvăluirile recente despre trecutul lui Adrian Marino nu au avut aproape nici o importanță. (...) pentru mine cel puțin, ele produc mai degrabă empatie decât aversiune față de cel deconspirat”*. Nimic surprinzător din partea celui ce-i luase în tirul mitralierei vocale pe intelectualii critici la adresa comunismului. Amantlicurile cu secera și ciocanul atrag după sine, din cîte se vede, și empatia față de informatorii Securității. Ce propagandist comunist locvace s-a pierdut în Șiulea, pentru simplul ghinion că s-a născut prea tîrziu, iar realitățile de după '89 îi contrazic nostalgiile!

Șirul de articole din *Evenimentul zilei* consemna de asemeni dezamăgirea unor amici ai lui Adrian Marino, la aflarea preocupărilor sale de culise. Potrivit lui Mircea Carp, fost ziarist la *Europa liberă*, *“în cursul relației noastre în Occident, am bănuit de la început că vechiul meu prieten dădea informații, voluntar sau constrîns. Cu vremea, datorită poziției și rolului meu în cei mai bine de 45 de ani de exil, nu mi-a fost greu să am confirmarea acestor bănuieli. (...) Oricum, ceea ce a făcut Adrian Marino, ca intelectual de frunte, a dăunat grav rolului și activității exilului. Profunzimea activității sale, chiar dacă la un moment dat a încetat să mai fie agentul docil, m-a întristat”*.

E cunoscută strategia propagandistică a mărturiei, cînd se invocă opinia unei persoane autorizate, care să confirme sau să infirme anumite informații, pentru un plus de credibilitate. Dacă *Evenimentul zilei* l-a citat pe Mircea Carp, în contrapartidă *Observatorul cultural* ni-l propulsează pe Neculai Constantin Munteanu. Acesta subliniază calitățile aristocratice ale voiajorului: *“Adrian Marino era un «domn». Și cum arăta, și cum se purta, și în tot ce făcea. Noi l-am tratat ca atare. Întîmplător, mi-a căzut în mîna instructajul unui trimis special al Securității la Europa liberă, cu ce trebuia să ne spună, să nu ne spună și să afile. Adrian Marino nu corespundea acestui portret de vulgar provocator în misiune, după cum nu corespundea nici portretului tipic al agentului de influență «patriot”*.

Și pentru ce toată această încleștare de orgolii de presă? De ce să mobilizezi o sumă de scriitori, care să evolueze acrobatic în speculații de circumstanță? De ce să opui mărturia unui gazetar de la *Europa liberă* unei alte opinii, de sens contrar, a altui ziarist de la *Europa liberă*? Mai mare daraua decât ocaua. Aprețarea postumității lui Adrian Marino, pentru a se lovi – ca la popice – cu mîna mortului țintele (politice) proeminente de azi e un spectacol absolut dezolant. Energiile latente ar fi trebuit să-și găsească alt iaz pentru zbențuială. ■